

MINT A FOLYÓK

A piacok mint a folyók, ha távol vagyok az otthonomtól: feltétlenül kapcsolatba kell kerülnünk. Kavarognak, áramlanak, egyikbe se lehet kétszer. A piacos emberek éppúgy a barátaim, ahogy még mindig vonz néhány foglalkozás (na jó, időöltés), amihez még nem volt szerencsém: nem voltam pincér, szobainas, szakács (csak el ne múljon a vágy, mielőtt megvalósul), kisvárosban tanácselnök, nyomdász, büntetésvégrehajtási intézet lakója. Ahogy látom, szinte mindegyik amolyan szolgai tevékenység, a legnemesebb értelemben, csupa nagybetűvel.

Na de a piacok. Most hagyjuk az amszterdamiakat, berlinieket, a kijevit, tapolcait, békésit, a romániaiakat, a Naschmarktot, ahol..., az izmirit, újdelhit, pekingit, a pesti kínait, a pozsonyit, ahol..., hagyjuk főleg a római Campo de' Fiorit, ahol... és nem utolsó sorban ahová..., maradjunk csak a volt jugoszláviaiaknál, nosztalgiamentesen. Amelyeket, pusztá önérdékből, közlőrl ismertem meg a '70-es évek elején. Zsebemben, ha nem is friss diplomával, de az útlevelem lapjai közé rejtett

computeres lyukkártyával, legkorábbi számítógépes és legutolsó matematikai képzésem kézzelfogható bizonyítékával. Amit meg akartam osztani a határőrizeti szervek képviselőivel. Akik persze rögtön kirángattak a kocsiból, viszont megfogadták tanácsomat, és a szárnyaira bocsátott hallgatót lecsekkolták a debreceni egyetemen. Az otthontól Dubrovnikig szállító kanadai Denis egy mosoly kíséretében elnézte nekem: a tízcentis lyukkártya mindössze a nevemet tartalmazta.

Na de a piacok. A stoppolás másik fele, Dubrovniktól az albán határig, majd vissza Magyarországra már hosszabb és körülményesebb volt. Öt dollárból kellett tíz napig élnem, ami, ha muszáj, nem lehetetlen: a pénzem nagy részét visszahoztam. A piacokon mindig hosszan nézelődtem, egész testtartásomat a sóvárgás, az éhség és a pénztelenség kifejezésének szolgálatába állítva. Mindenkől keveset vettem: egy paprikát, egy kis kolbászkát, egy almát, esetleg két paradicsomot, kenyérből a serclit, „a túró megkóstolhatom?”. Aztán az aprópénzemet addig számolgattam, hogy a drága kofák legyintettek: vigye, fiatalember! Kis beszélgetés Novi Pazar, Titograd, Raška, Čačak piacán – egy korsó sör. Sercliügyi szakértő lettem, az angolomat meg a szintén turista autósokkal fejlesztettem, akik felvettek. Éjszaka a parkokban közelebbi ismeretségbe keveredtem a hangyákkal és a sünökkel. Az utolsó jármű egy lovasszekér volt, a hajtója egy elágazásnál felébresztett: arra van Szabadka meg Palics, „ott vannak magyar írók”, de én csak álmosan mutattam a határ felé.

Tartozom Jugoszláviának.

jedtem a sok embertől, ugyanígy regulázott. Most lám, fordult a kocka: én adhattam neki parancsot az igazodáshoz.

Már vagy egy órája lökdösődünk a tömegben, de még mindig a sumadijai cigányok által kínált rézedények és pálinkafőző-alkatrészek között jártunk, amikor valami elszakított bennünket egymástól. Lehet, hogy egy csikó szabadult el a gazdájától, és az állatot

kergetők idéztek elő kisebb oldalhullámzást az addig kiszámíthatóan vonulók között, mindenesetre amikor hátrafordultam, apám helyett egy szigorú tekintetű cigányasszony követett. Hiába nyújtogattam a nyakam, hiába kapaszkodtam föl egy utánfutóra, seholy sem fedeztem föl a kék-piros tréningfölsőt.

Első gondolatom – minő gyalázat – nem az volt, hogy mi lesz most szegény, magatehe-

tetlen, összetettebb módon magát kifejezni képtelen apámmal, akinek a zsebében nem-hogy jugoszláv állampolgárságát igazoló okmány, de még egy buszjegyre való összeg sincsen, hanem az, mit kapok majd anyámtól, ha ez a bűn méltóságát hordozó mulasztás kitudódik. Utólag mindig okosabb az ember, így az is nyilvánvaló volt, hogy nem szabadott volna magam mögött tartanom, mert ilyen esetben elég egy közénk furakodó alak, aki megbontja kettőnk falanxát, és már meg is teremődik a hasadék az újabb nyomakodók előtt.

Apám egyik pillanatról a másikra megszűnt létezni, és ezzel engem nem a kétségbeesés szélére, hanem annak legközepébe sodort. A civilizált országokban az ember ilyenkor keres egy rendőrt, és megadja neki az eltűnt személy leírását, majd egy kávéházban vagy egyéb nyugalmat sugárzó helyen várja meg annak a szolgáltatásnak a beteljesülését, amelyre a befizetett adójáért cserébe joggal tarthat igényt. De ez a szabály a Balkánon nem érvényesül. A világnak ezen a gyűlölt szeretett vidékén ezerszer üdvözítőbb megközelíteni egy láncra vert, dühödten csaholó ebet, mint a békésen ácsorgó milíciát, akiknek már a termete is a hatalom felsőbbrendűségét mutatja. Egy volt osztálytársam annak idején rendőr szeretett volna lenni, de mert csak százhetvenhat centi volt, elutasították a jelentkezését. Az ok nyilvánvaló: a rendőrök még akkor is tűnjenek ki a tömegeből, ha történetesen a szabadkai Ócskapiacról van szó, tekintet nélkül arra, hogy a szóban forgó intézmény – mert az Ócskapiac bizony az – csúcsra járattva pörög. Azon a rossz utórezgésű napon a bővlik közt turkáló sokaságot nagyjából ugyanazok az erők feszítették, mint tőlünk egy-kétezer kilométerrel keletebbre és északabbra egy bizonyos atomerőművet, amelynek létezéséről akkor még nem tudtunk, de néhány nappal később úgy befészkelte magát a gondolatainkba, mint az álom a lottóötösről.

A rendőri segítségkérésről tehát gyorsan és magabiztosan letettem, inkább megindultam visszafelé azon az úton, amelyen idefelé haladtunk, abban reménykedve, hogy az öregem meglátott valamit és megállt nézelődni.

De mit láthatott volna meg, ami ebben a beszűkült tudatállapotában érdekelhette? Egy malacfogazót? Netán egy metszőollót? Vagy egy bekeretezett képet a Vasas 1977-es bajnokcsapatáról? Más nem jöhetett számításba, de hiába kerestem ezeket a témákat célirányosan, reménykedve, hogy az apám ott lesz a vonzaskörökben, nem jutottam eredményre.

A nap közben egyre magasabbra kapaszkodott, és mintha én is vele emelkedtem volna. Ha kinyújtom a kezem, az ujjam hegye biztosan beleér abba az izzó, sárga matériába, ami Ikarusz vesztét okozta. Innom kellett valamit, mert különben hőgutát kapok. Apámat ugyanezek a gyötrelmek kínozhatták, viszont neki se pénze, se beszédképessége nem volt ahhoz, hogy ital közelébe vergődhesse. Szolidaritásból otthagytam hát az italosbódékat és hátrébb lökdösöttem magam az újságpapíros szekcióba, mert ott csupa rozsdás holmi kellett magát, közöttük olyan biciklialkatrészekkel, amelyek akár az öregem régi bringájának is hasznára lehetnek volna. De ez is csak egy kétségbeesett és valóságtól elrugaszkodott próbálkozás volt, mert apám a második szélütése után már nem ült bicajra, és az, hogy szintén a nyugdíjazás sorsára jutott járműve a kerítésnek dőlve porladozott, inkább csak elviekben foglalkoztatta.

Abban végképp nem reménykedhettem, hogy valamilyen útkeresési algoritmus alapján ő akad majd az én nyomomra, mert már fél éve a falusi piacra sem tudott elmenni. Legutóbb, amikor ezzel próbálkozott, úgy eltévedt, hogy egy ismerősünk bukkant rá valahol a bezárt téglagyár környékén. Koszos volt és megviselt, akár Krisztus urunk a Golgotán.

Bárcsak most is így lett volna! A kosz levarkarható, a rongyos gúnya lecserélhető, elvég-re azért vagyunk itt. És az is igaz, hogy ennyi ember között nem lehet nyom nélkül elveszni, megsemmisülni meg pláne. Nagy összegben mertem volna fogadni, hogy apám most is ott bukdácsolt valahol a tömegben, éspedig a saját erejét használva, mert ha összeesett volna, valaki biztosan ráhívja a mentőket. Mi tagadás: nem volt valami szívderítő abban reménykedni, hogy majd a szirénaszót követve találok rá egy kisebb tisztás közepén, de nem

maradt egyéb lehetőségem, mint várni és nézelődni, hátha mégis megtörténik a csoda, és mint Mózes előtt a tenger, a sokadalom egyszer csak kettéválik, ő pedig ott áll a repedésben. Mosolyogva, mint azok a szentek, akiknek izzó vasat nyomtak a valagába.

Nagy kár, hogy ezt az alapvetően idilli érzést nem lehetett sokáig életben tartani. A rémület sokkal nagyobb úr, mint a szájalom, mert már abba a gondolatba is bele lehet örülni, hogy az ember saját maga tehet idős, beteg apja fatális bizonyossággal bekövetkező haláláról, aztán meg jön a csalódottság, a kiábrándultság, és végül az önmagát gerjesztő dühöngés. Eljutottam odáig, hogy többé már nem érdekelt az állapota. Ha annyi esze sem volt, hogy megfogja a nadrágszíjamat és úgy

kövessen, viselje magán a következményeket! Száradjon zörgőssre ott, ahol van, most megyek és megiszok egy sört!

Amíg a sorban álltam, meg is feledkeztem az öregemről. Vigyázni kellett, hogy az államalkotó nemzetek nagydarab, magas, borostás képű tagjai ne toljanak félre, csak úgy, véletlenül szánt szándékkal, mint a katonaságnál a kantin előtt. Talán ez a keserves emlék, talán apám mindenekfölött lebegő, szellemszerű jelenléte okozta, de a nagy nehezen megszerzett közepesen langyos sör sem esett jól. Mindeközben a csődület viszont észrevehetően ritkulni kezdett, ami nem is olyan meglepő, mert közismert tény, hogy az Ócskapiacn csak délután háromig van élet. Ezután már az alkudozás is könnyebb, jut idő megkeresni a hibát az anyagban, amit az árus orra alá dörgölve lefaragható néhány dinár az árból. De az árusok sem naivák az operetben! Ha kitartanak a placcon, azért teszik, hogy kötegelve adhassák tovább a portékát. Ez a lengyelek mozgolódásának a fő időszaka, mert ilyenkor nagy tételben vásárolva tízhús százalékot is foghatnak a farmereken. Azt hiszik, jó üzletet csinálnak, pedig a Triesztig vonatkozó ősbeszerzők még így is hatalmasat szakítanak rajtuk, nem beszélve arról a haszonról, amit a raktárkészlet fölszámolása hoz nekik a konyhára.

Ebben a különleges órában kínálkozott a legnagyobb esély apám föltámadására. Biztos voltam benne: nem lehetett annyira agyalágyult, hogy csak úgy nekimenjen a vakvilágnak, de a két órából három lett, a háromból négy, a négyből meg öt. A nap végiggrúrt a bácskai határt az égtől elválasztó irdatlan kés pengéjén, és megtalálta azt a csorbulatot, ahonnét ledöccenhetett az éjszakába. Már csak néhány személgűjtő munkás unalmaskodott a délelőtt olyan elviselhetetlenül zsúfolt piacon. Lustán kavargatták a megkövült tajtékra emlékeztető hulladékot, de közben egészen máson járt az eszük. Az állatkereskedők az utolsó sánta kecskéjüktől is megszabadultak, és a jó vagy a nem is annyira jó, de legalább megkötött üzlet nyugalomával abrakoltatták a lovaikat és rugdalták odébb a hulladékszagra csapatostól előme-

részkedő kóbor kutyákat. A parkolóból közben eltűnt majd' minden jármű. Amelyik ott maradt, arról látszott, hogy hónapok vagy tán évek óta nem mozdult egy jottányit sem. A rozsdá fáradt cseppenként potyogott le róluk az agyonköpködött aszfalra, és oldódott föl az egymás után kigyulladó nátriumlámpák sárga fénykörében, hogy súlyos páncélba öltöztetve holnap reggelig konzerválhassa a környezetet.

Most már mehettem volna, amerre akarok, de megbénított a gondolat, hogy apám esetleg összeakadt egy ismerősével, és amilyen rövid az emlékezete, tán nem tudta neki megmondani, kivel jött ide. Legrosszabb esetben ez a valaki haza is vihetné, és mint egy talált tárgyat rábízhatta a valóságról mit sem sejtő anyámra, aki most nem lát a méregtől, mert tudja, hogy még a gyászruha megvásárlását is neki kell megoldania, ennyit sem bízhat rám. Az ő feltételezett haragja bennem kiábrándultsággá változott. Elegem volt apámból, anyámból, de legfőképpen ebből az egész közömbös, csak a saját pizlicsárá ügyleteivel foglalkozó világból. Kifejezetten jólesett volna egyetlen gombnyomással lenullázni ezt a műszálas pulóverekből, vállfákra feszített bugyikból, meg még ki tudja, mi mindenből álló hóbelevancot, mégpedig úgy, hogy a robbanástól az

évig lökődjön és kártékony permitté változva rontást hozzon mindenkire, aki felelőssé tehető nyomorúságom kiteljesedésében. Egy még mindig langyos betonpulton ülve azon tűnődtem, létezhet-e valahol ekkora hatalom: egy piros gomb és bummm! Az éjszaka nappallá változik, de csak egy pillanatra, mint amikor a szatír a sikongató diáklányok előtt szétcipzározza a kabátját, aztán meg ugyanazzal a mozdulattal visszahúzza, nehogy lefagyjon a pöcse a hidegben. Ugyanígy cipzározódna be a kettéhasadó éjszaka is, csak valamilyen fanyar, torokkaparó illat maradna a levegőben, és ez sunyin, alattomosan mindenhová elvitorláztatná a halált.

Ebbe a képbe ágyazódva bóbiskoltam a teljesen kihalt, rendőrök és kóbor ebek által messzire elkerült, tavaszi éjszakába fulladó piactéren, ahol már csak a végtelen űr és a kilátástalanság mutogatta magát, amikor úgy éjfél tájban egy imbolyogva közeledő alakra lettem figyelmes. Abból az irányból jött, amerre a Zastavámat hagytam, és a gyér világítás ellenére is ismerősnek tűnt. Lassú, de határozott lépései egyenest hozzám vezették, és amikor a lámpafény torzulásán keresztül fölfedeztem, hogy tréningruhájának eredeti színe a nap világában alighanem a kék meg a piros különböző mértékben megkopott árnyalataiból tevődik össze, páros lábbal ugrottam le a betonpultról.

Apa! Hol a csudában kódorgott ennyi ideig?! Jól van?, kérdeztem, a hangom remegését tarkargatva. Bólintott, hogy igen. Akkor hazamehetünk?, mutattam a sötét és bizonytalan messzeségbe. Anya már biztosan halálra idegesíti magát miattunk. Apám, mintha tényleg a Sztüx medréből lépett volna elő, olyan tudásról tett tanúbizonyságot, amely azelőtt soha nem jellemezte. Most is hallgatott, de ez a hallgatás egészen más volt a korábbiakhoz képest. Mintha az alvilágból elcsórt és kicsempészett bölcsesség készítette volna a megfontoltságra. Vontatottan lassú, mégis tisztán érthető beszéddel csak annyit kérdezett: ugye, te is hallottad az előbb azt a nagy durranást? Nem hallottam. Ám az kétségtelen, hogy ennél összetettebb közléssel apám már nem próbálkozott hátralévő életében.